

УДК 347+342.7+341]:004.8 DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2025.1.06>

Юрій Михайлович Жорнокуй,

доктор юридичних наук, професор,
Харківський національний університет внутрішніх справ,
навчально-науковий інститут № 5,
кафедра цивільного права та процесу (завідувач);

<https://orcid.org/0000-0001-9669-6062>,
e-mail: zhornokuy.ym@gmail.com

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ: ОХОРОНА ТА ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ (ЕТИЧНИЙ АСПЕКТ)

У статті проведено аналіз сучасного стану наукової думки щодо етичних засад використання штучного інтелекту у сфері прав людини, а також їх охорони та захисту в разі порушення. Зроблено висновок, що суспільні виклики, спричинені штучним інтелектом, вимагають нових підходів до управління, але ці виклики не зумовлюють нові нормативні принципи, оскільки система прав людини, яку ми вже маємо, добре підходить для глобального цифрового середовища. Доведено, що з поширенням програм штучного інтелекту необхідно також удосконалювати практичні способи впровадження стандартів прав людини, а новим викликом для людства є з'ясування питань захисту та здійснення прав людини в новому світі з активним використанням технологій штучного інтелекту. Зауважено, що важливо дивитися в майбутнє та враховувати потенціал етичних і правових наслідків використання штучного інтелекту в контексті реалізації принципів прав людини. Майбутня робота має бути зосереджена на розробленні етичного зрізу систем штучного інтелекту, які надають пріоритет прозорості, справедливості та підзвітності, мінімізуючи потенційний негативний вплив на права людини.

Ключові слова: штучний інтелект, права людини, правосуб'єктність, національне та міжнародне законодавство, конфіденційність, інформація, інтелектуальна власність, охорона та захист прав, судова практика, відповідальність.

Оригінальна стаття

Постановка проблеми

Диджиталізація, яка підштовхнула нас до більшої залежності від штучного інтелекту (далі – ШІ), створює серйозні проблеми щодо здійснення людьми належних їм прав і досягнення їхніх інтересів. Штучний інтелект є новою сферою, що змінює світ і саму будову громадянського суспільства. Окремі країни зробили заяви про визнання гуманоїдних роботів і чат-ботів громадянами і жителями¹. Хоча

¹ У жовтні 2017 року Саудівська Аравія стала першою країною, що надала громадянство людиноподібному роботу Софії, яка перебуває ще на стадії

технології постійно розвиваються та вдосконалюються їхні системи, законодавство не дає відповіді на питання інтеграції або хоча б встановлення меж і обмежень щодо впливу ІІІ на функціонування соціальної та політичної сфер. Оскільки ІІІ має величезний потенціал для підвищення людських можливостей і покращення процесів ухвалення рішень, що пов'язано з його можливою упередженістю і підзвітністю, а також конфіденційністю використання ним інформації, виникає кілька етичних і правових наслідків, які необхідно враховувати. Ці проблеми необхідно вирішити, забезпечивши етичне використання ІІІ та пом'якшення його негативного впливу на права людини.

Дискусії щодо впливу ІІІ на права людини тривають уже довгий час. Попри спроби визначити роль ІІІ в дотриманні прав людини, все ще не напрацьовані нормативні документи, які б регулювали можливість його впливу на здійснення та дотримання прав людини та межі такого впливу. Як зазначає Л. Лейн, особливо нерегламентованою і неоднозначною є сфера ролі та обов'язків приватних компаній, які розробляють і впроваджують ІІІ, хоча останнім часом ЄС виступив із кількома ініціативами, пов'язаними із впливом ІІІ на права людини [1]. У контексті викладеного актуалізуються питання, пов'язані з етичним аспектом впливу ІІІ на здійснення прав людини, а також можливі шляхи охорони та захисту таких прав.

Стан дослідження проблеми

Науковці тривалий час вивчають питання врахування етичного аспекту використання систем ІІІ у контексті здійснення та захисту прав людини. Особливу увагу при цьому приділяють можливості визнання за ІІІ правосуб'єктності (Є. Мічурін, В. Яроцький, М. Лаукайт, С. Раскула та ін.), відповідальності ІІІ або його розробників чи користувачів у межах приватних відносин (С. Боппініті, Дж. Брідлі, М. Каталета та ін.), а останнім часом – моральним та етичним принципам застосування ІІІ (С. Боулес, Б. Полок, Д. Чандлер та ін.). Проте ці наукові праці комплексно не охоплювали питання охорони та захисту прав людини в контексті етичних і моральних засад застосування ІІІ.

Мета і завдання дослідження

Метою статті є з'ясування етичних засад впливу ІІІ на механізм здійснення прав людини та напрацювання способів їх охорони і захисту. Завданням статті є окреслення проблемних питань етичного застосування систем ІІІ щодо дотримання та здійснення прав людини, а також аналіз сучасного стану законодавства і правової доктрини в цій сфері.

розвитку як ІІІ. Права й обов'язки, якими володіє Софія як громадянка, не були розкриті. Такі дії поставили гостре питання про статус таких ботів ІІІ.

Наукова новизна дослідження

У статті проведено аналіз сучасного стану наукової думки щодо етичних засад використання ІІІ у сфері прав людини, а також їх охорони та захисту в разі порушення. Доведено, що з поширенням програм ІІІ необхідно також удосконалювати практичні способи впровадження стандартів прав людини, а новим викликом для людства є з'ясування питань захисту та здійснення прав людини в новому світі з активним використанням технологій ІІІ.

Виклад основного матеріалу

Існує думка, що, «з одного боку, технології докорінно змінюють середовище, у якому ми живемо, а з другого – самі, того не усвідомлюючи, також змінюються і змінюють нас» [2, р. 196]. Звідси випливає, що «у контексті “цифрового повороту” трансформація істотно впливає на загальновизнані сучасні протилежності, такі як суб'єкт – об'єкт, публічне – приватне, споживання – виробництво, розум – тіло тощо» [3, р. 2].

Останнє десятиріччя в медіа та науковій спільноті активно обговорюються питання так званої четвертої промислової революції (Індустрія 4.0). Штучний інтелект може легко вирішити багато складних проблем економічно ефективним способом без допомоги людей [4; 5]. Хоча на нього варто поглянути під іншим кутом і зробити основний наголос на непомітній технологічній еволюції, що відбувається на всіх рівнях суспільства, а не лише в конкретних зазвичай економічних галузях. Ідеться про нові етичні та політичні виклики, пов'язані з упровадженням нових технологій і систем ІІІ.

Найпростішим поясненням ІІІ є те, що це набір алгоритмів (форм комп'ютерних програм), які дають змогу машинам виконувати завдання, що зазвичай вимагають людського розуму, пізнання чи мислення. Це передбачає створення машин, здатних мислити і навчатися, як люди [6, р. 94], але які не є біологічними істотами та з юридичної точки зору сьогодні не мають правосуб'єктності і відповідно не визнаються суб'єктами права [7; 8; 9].

Розумна поведінка ІІІ є можливою з використанням алгоритмів, певного набору операцій і процедур та рішень, які гарантують правильні результати. Такі алгоритми становлять основу машинного навчання, завдяки чому замість детального програмування ІІІ отримує загальні цілі, які потім, як і люди, покращує з досвідом. Проте функція людського інтелекту ґрунтується не лише на передбачуваних фактах, а й на процесах у мозку з виразними когнітивними здібностями. Саме тут можна відрізнити людський інтелект і ІІІ. Людський інтелект також можна розуміти як результат свідомості, ідею, яка є абстрактною від машин. Це стосується проблеми розуму та мозку,

тобто побудови фізичної системи свідомого інтелекту, такої як мозок [10, р. 101]. Отже, когнітивна психологія використовує анатомію людини для пояснення поняття свідомості, а мозок вважають місцем інтелекту, тоді як у III синонімічна позиція буде віднесена до центрального процесора. При цьому застерігається недоцільність поділу інтелекту і свідомості та звертається увага на потенційну небезпеку використання несвідомих, але дуже інтелектуальних алгоритмів [2, р. 199].

Розумна поведінка також характеризується свободою волі. Деякі теоретики стверджують, що III – це лише здатність вирішувати проблему як завдання, що не потребує волі. Діяти вільно – це не обирати найкращий засіб для досягнення поставленої мети, але визначати саму мету заради неї самої. У розвиток цієї думки в літературі зауважено, що «дизайн алгоритмів і систем III не є нейтральним і приховує певні підводні камені у вигляді ідеологій або упереджень, які не так легко розшифрувати» [11, р. 12]. Це тому, що III, на відміну від людей, не має власного розуму, не відхиляється від категоричного імперативу, заданого йому програмним забезпеченням. Отже, просто досягнення здатності міркувати не означає, що за III слід визнавати особистість. Проте застерігається, що «наділення III певною суб'єктивністю є неминучим, і що раніше ми починаємо думати про це, то більше ідей можливо реалізувати. Процес зміни законодавства не має бути дуже швидким, він має супроводжувати технологічні та соціальні зміни, а юридична наука повинна якнайшвидше працювати над можливими пропозиціями і не впадати в ідеологічне посилення або просто охорону традицій» [12, р. 212].

Кожен день, використовуючи результати нових технологій, ми не маємо уяви, як вони працюють і які алгоритми приховані у програмах. Ми також не розуміємо наслідків їх використання як чорних скриньок, як функцій, у які вводимо відомості й отримуємо з них інформацію [13, р. 16]. Наша соціальна реальність складна та різноманітна, але завдяки алгоритмам вона більше не є випадковою, а піддається певному програмному впливу (певним системам). Однак залишається питання, як цьому запобігти: відповідальність і правила (етика) або усвідомлення та освіта (порушення ідеології)?

Питання схильності технологій III до втручання у права людини поступово набуває гостроти. Звичайно, проблеми порушення прав людини не є новими для суспільства. Однак через втручання III їхня кількість істотно збільшується з перспективою впливу та поширення на реальне життя [14]. Отже, виникає проблема етичного впливу III на права людини, що пов'язано з алгоритмічним вибором. У зв'язку із цим постають питання: хто використовує етичні засади та вирішує розбіжності між етичними і правовими аспектами, до якої межі етика може інтегруватися в законодавство. Зазначається, що «етичні

оцінки потрібні, коли використання ІІІ відповідає вимогам права та перетинає етико-соціальні цінності суспільства» [15].

Етика ІІІ, яка нав'язується і яку хочуть встановити як основу для регулювання та попередження завдання шкоди людям, розглядається як мінлива, часткова і невизначена, яка допускає безкарність у разі її недотримання [16]. Зіткнувшись із цим, ми маємо права людини, які: 1) дають змогу припустити, що певну кількість філософських суперечок було вирішено для їх визначення та ідентифікації; 2) є мінімальними домовленостями про універсальні цінності (хоча не всі з них є справді універсальними) у формі прав і свобод. Тому ми можемо з високим ступенем упевненості сказати, які права існують [17], у яких сферах вони застосовуються, де визнаються і хто зобов'язаний їх поважати, захищати й гарантувати.

Права людини часто характеризуються як невід'ємні, невідчужувані, взаємопов'язані, неподільні, взаємозалежні й універсальні. Вони розглядаються як такі, що мають однакову важливість і буття, відповідно важливо у рівному ступені поважати гідність і цінність кожної людини [6, р. 95]. Коли йдеться про зв'язок між правами людини та ІІІ, найчастіше постає питання про те, як ІІІ впливає на такі права. Фактично, існує певна група прав людини, яку постійно згадують як найбільш вразливу до цих впливів і захист якої в управлінні та регулюванні ІІІ вважається пріоритетною проблемою. Це стосується конфіденційності та захисту даних, свободи вираження поглядів і доступу до інформації, рівності та недискримінації. Отже, чи є потреба у використанні ІІІ для реалізації деяких або всіх прав людини?

У сфері прав людини те, що може викликати у нас занепокоєння щодо будь-якої технології, не тільки ІІІ, це, з одного боку, процес створення і проєтування технології, а з іншого – використання, застосування, ефекти або результати технологій, які виключають, обмежують, дискримінують, зводять нанівець, погіршують, перешкоджають або зменшують визнання, або здійснення прав людини та основних свобод на рівних умовах [18, рр. 116–117]. У цьому контексті варто мати на увазі права людини у сфері ІІІ, так само як ми не повинні забувати і про ІІІ у сфері прав людини, оскільки вплив існує в обох напрямках, хоча не всі вони завжди є негативними. Наприклад, чи потрібен нам ІІІ, щоб здійснювати і гарантувати право на житло, або право на свободу пересування, або право на доступ до правосуддя?

Загальна декларація прав людини (далі – Декларація) закріпила універсальний набір індивідуальних прав та зобов'язань, які застосовують уряди країн світу, щоб захистити людей. Якщо хтось вважає, що права людини мають бути універсальними, то відповісти на ці

питання непросто, і навряд чи можна бути абсолютно впевненим у тому, чи є відповідь позитивною чи негативною. У будь-якому разі визначення того, чи є необхідним III для здійснення, гарантування та захисту прав людини, не може ґрунтуватися на загальному висновку для всіх прав. Це вимагає аналізу кожного із прав, визнаних як на національному, так і на міжнародному рівнях, щоб з'ясувати, чи є необхідним і корисним III на основі елементів та характеристик прав. Індивідуальний аналіз прав є важливим, оскільки, наприклад, не є тотожними здійснення права на мирний протест і права на житло. Завжди буде недостатньо мати житло в цифровому світі, якщо у нас немає його в реальному або якщо ми навіть не маємо змоги отримати доступ до житла, оскільки ми не можемо використовувати застосунок, який дозволив би нам це зробити, або тому, що застосунок виключає нас без будь-якого розумного обґрунтування на основі характеристик і даних, що використовуються алгоритмом. Правда полягає в тому, що якщо в аналоговому світі є люди, які не можуть здійснювати певне право, то використання III навряд чи змінить ситуацію. Зіткнувшись із цією ситуацією, важливо враховувати права людини при розгляді використання III, щоб визначити, чи пропонує III щось краще, ніж те, що вже існує в аналоговому світі для здійснення, гарантії та захисту таких прав.

Права людини, як вони задумані у Декларації, властиві кожній людині, незалежно від її географічного місця перебування. З ухваленням Декларації з'явилася низка юридично обов'язкових міжнародних договорів, які роз'яснюють широкий спектр громадянських, політичних, економічних, соціальних і культурних прав, передбачених нею. Отже:

1) система прав людини починається із засад людської гідності й утверджує центральне значення людської особистості в суспільстві (це положення є важливим для того, щоб III розроблявся так, щоб підтримувати людей і їхні спільноти, а не створювати їм загрозу);

2) міжнародна частина прав людини через їхній широкий спектр (як матеріальні, так і процесуальні права) прямо стосується найактуальніших суспільних проблем щодо III (розділи Декларації безпосередньо стосуються критичної суспільної уяви щодо потенційного впливу III);

3) система прав людини передбачає обов'язки як урядів, так і приватного сектору щодо поваги до прав людини та їх захисту від порушень (від держав вимагається забезпечення ефективних засобів захисту від порушень прав недержавними суб'єктами, що є ключовим фактором підзвітності).

Розвиток III приніс значний прогрес у різні галузі промисловості, включаючи транспорт, фінанси й освіту. Чинні закони вирішують

різні правові питання (наприклад, цивільна відповідальність за поширення персональних даних). Отже, використання технологій ІІІ створює значні проблеми з конфіденційністю. Із величезною кількістю особистих даних, які збираються та аналізуються, люди часто опиняються в ненадійному становищі, коли відомості про них можуть використовуватися без їхньої згоди. Враховуючи ці складнощі, важливо встановити етичні принципи і межі, які регулюють розроблення та впровадження технологій ІІІ. Первинні дослідження в цій галузі наголосили на потребі в міждисциплінарній співпраці із залученням фахівців з етики, технологів, політиків і громадськості для забезпечення того, щоб ІІІ розроблявся відповідально та справедливо [19, pp. 1–2].

Те, що особисті немайнові права людини, а не інші, постійно перебувають у центрі уваги, є нормальним, якщо розуміти, що ІІІ потрібна інформація для його проектування, розроблення та поширення. Така інформація є сировиною, яка живить алгоритми, необхідні для роботи будь-якого ІІІ. Ось чому знання того, як ця інформація отримана (з дозволом або без нього), як вона зберігається, яка її частина використовується або виключається, яка інформація не збирається, як вона поширюється або передається тощо, є дуже важливим аспектом.

Використання ІІІ в охороні здоров'я також може викликати проблеми щодо особистої медичної інформації, яка є конфіденційною і має бути належним чином захищена, щоб гарантувати дотримання прав пацієнта. Штучний інтелект можна використовувати для збору й аналізу такої інформації, а якщо вона не буде належним чином захищена, це може порушити право пацієнтів на конфіденційність. Звертається увага, що «ІІІ може бути упередженим до певних груп людей на основі інформації з їхньої історії хвороби або генетичних особливостей, що може призвести до їх дискримінації» [6, p. 97].

Хоча цифрові комунікації, з одного боку, зробили революцію у світі праці та міжособистісних стосунків, з іншого – вони зробили нашу конфіденційність більш крихкою, більш уразливою для порушень. Зі збільшенням використання ІІІ в системах спостереження конфіденційність людей може бути серйозно порушеною. Крім того, чат-боти та голосові помічники на основі ІІІ можуть збирати й обробляти персональні дані, що викликає занепокоєння щодо конфіденційності та безпеки даних. Праву на приватність також загрожує масштабний збір даних, нові методи стеження та поліцейські дії [6, p. 98]. Втручання в наше право на приватність може включати порушення інших прав, таких як свобода вираження поглядів, саме через взаємозалежність і взаємозв'язок прав людини, бо порушення одного права загрожує всім іншим. Свобода вираження поглядів

через інтернет може бути обмежена тільки законом і тільки, якщо обмеження є необхідним і пропорційним законній меті (наприклад, захист національних інтересів) [15].

Загальновідомо, що гідність, як абсолютне, остаточне та невід’ємне право, є джерелом прав людини і всіх свобод, притаманних людській особистості. Обробка персональних даних, контрольованих ІІІ, має здійснюватися з повагою до людської гідності. Слід звернути увагу на людину, яка створює технологію та впливає на неї, а не на саму технологію. Таким чином, припущення, що людська гідність буде відправною точкою, допоможе забезпечити використання ІІІ, і це матиме позитивний результат. Право на приватне життя вважається невід’ємною складовою людської гідності. Отже, і питання захисту гідності вимагає, щоб системи ІІІ наперед повідомляли, що людина взаємодіє саме з ІІІ, а не з іншою людиною.

Щоб визначити, чи потрібен нам ІІІ для здійснення, гарантій та захисту конкретного права чи свободи, ми маємо поставити як мінімум такі питання: 1) що привносить ІІІ в конкретне право, яке виходить за межі його здійснення, гарантій або захисту в аналоговій реальності; 2) який рівень ефективного доступу до певного права існує в цей час в аналоговій реальності; 3) чи покращує використання ІІІ доступ до здійснення цього права та чи не утворює воно наявні (не створює нові) винятки; 4) чи може ІІІ гарантувати всі елементи і характеристики, які містить конкретне право у стандартах, щодо здійснення прав людини; 5) який рівень ухвалення рішень буде делеговано ІІІ для здійснення, забезпечення чи захисту цього права і, як результат, який рівень ухвалення рішень буде в людей.

Варто погодитися із твердженням про те, що «якщо ми поставимо ці питання до того, як вирішимо, що право на здоров’я, право на працю, право на освіту, свободу вираження, право на доступ до інформації, право на громадянство або свободу пересування здійснюватимуться, гарантуватимуться чи захищатимуться ІІІ, то, можливо, вдасться зменшити або уникнути подальшого обмеження прав людини. В іншому разі, якщо ми розглядатимемо лише “те, що є сучасним”, цілком можливо, що просто буде створена “сучасна” форма виключення та порушення прав людини» [16].

Європейський Союз запропонував заборонити використання ІІІ у системах біометричної категоризації, що спираються на такі чутливі особисті характеристики, як стать, раса, етнічна належність, релігія чи політична належність. Крім того, заборонено використання систем попереджувального моніторингу для оцінювання ризику, який становить людина або група людей щодо вчинення правопорушення, а також використання систем розпізнавання емоцій поліцією, на робочих місцях і в школах. Аналогічно буде обмежено випадкове відстеження

біометричних даних із соціальних мереж або камер спостереження для створення чи розширення баз даних розпізнавання облич. Загалом здається очевидним, що є сфери прав людини, де ІІІ має бути однозначно заборонений, хоч би як деякі люди не вважали це прийнятним з етичних міркувань

Підхід до управління ІІІ, що ґрунтується на врахуванні прав людини, може бути успішним лише за умови дотримання нових етичних норм (меж). Це можна досягти шляхом: 1) визнання людини центром будь-якої оцінки ІІІ та розгляду його впливу на людей як ключового аспекту управління; 2) охоплення широкого спектра загальних проблем, які породжує ІІІ (як процедурних, так і змістовних); 3) окреслення ролі й обов'язків організацій публічного та приватного сектора в захисті й дотриманні прав людини. Усі ці підходи є вагомими аргументами на користь використання наявної структури для створення загальних засад управління ІІІ.

Сьогодні постає потреба в чіткому визначенні механізму впровадження принципів прав людини в усіх сферах діяльності людини, на які впливає (може вплинути) ІІІ. Результатом цих зусиль є кілька ключових ідей:

1) фундаментальна потреба у прозорості як урядового, так і комерційного використання алгоритмів ухвалення рішень. Це включає допомогу користувачам зрозуміти, як алгоритми впливають на інформацію, яку вони бачать, і яка інформація їм пропонується найчастіше;

2) застосування концепції «права людини за задумом» (*human rights by design*) [20]. Основа такої ідеї полягає в питанні: що означає ця технологія для прав людей, які її використовують. Відповідна аналітична робота має проводитися паралельно з розвитком технологій, ураховуючи їхній вплив на права людини (наприклад, у процесах оцінювання), а не після того, як вони вже були ухвалені. Щоб виконати свій обов'язок щодо захисту громадян, органи державної влади повинні посилити контроль за тим, як приватні компанії використовують ІІІ.

Цікаво, що в майбутньому ці штучні особи стануть частиною повсякденної діяльності в соціальній сфері, будуть взаємодіяти з людьми. І тут постає питання про наслідки їхньої взаємодії та її правову кваліфікацію. Відомо, що набуття статусу особи пов'язується з наданням певних суб'єктивних прав. Надання права одній особі означає, що існує інша особа, яка є носієм обов'язку, що кореспондує вказаному праву. Невиконання обов'язку порушує права і призводить до вчинення протиправної діяльності. Коли такі дії вчинено, правопорушник зобов'язаний це виправити, на нього спрямовані правові санкції для відновлення статусу особи, яка постраждала. Наслідком правових санкцій є відшкодування потерпілій особі завданих збитків.

Попри те, що ІІІ має вищу точність, ніж людина, можливі збої в його роботі, а це може порушувати права іншої особи.

З одного боку, ІІІ є інструментом розширення можливостей само-реалізації особистості та використання інтересів, здібностей, навичок і прагнень. У цьому контексті виникають питання щодо того, хто і як має бути залучений до ухвалення рішень при розробленні та впровадженні інновацій. З іншого – існує потреба у встановленні необхідної відповідальності в розробленні та поширенні найсучасніших технологій, які мають залишатися під контролем людини і приносити користь усім членам суспільства. Однак потужність технологій також несе в собі ризики його використання. Це пов'язано здебільшого з надмірною автономією машин і обмеженим контролем з боку людини, що зумовлено недостатньою здатністю керувати продуктивністю цих систем і запобігати помилкам або пошкодженням.

Оскільки ІІІ є витвором людей, пропонується не визнавати за ним незалежний статус і самостійну відповідальність, яка може виникнути внаслідок його функціонування, а покласти таку відповідальність на фізичну особу – розробника або, у деяких випадках, власника. Оскільки ІІІ не є настільки автономним, як окрема людина, важливо, що він виступає як ідеальний агент, продовження самого принципала. Таким чином, принципал субсидіарно несе відповідальність за всі дії, що є результатом діяльності ІІІ. Отже, має існувати й розбіжність у способах правового захисту між захистом даних і алгоритмом регулювання, оскільки перше стосується індивідуальних прав (прав людини), а друге – ризиків, пов'язаних з алгоритмами, які впливають на людей чи їхні групи.

Висновки

Штучний інтелект не має моралі та звичаїв, оскільки мораль зазвичай має особистий характер і обґрунтування її повторюваності не має підстав. Отже, ІІІ не має статусу окремої особистості, а розробник або власник, які його використовують, визнаються учасниками цивільного обороту. Цілком можливо, що в майбутньому ІІІ може замінити людину, так само як промислові машини замінили робітників фізичної праці після промислової революції. У такому разі необхідно, щоб така заміна була зроблена справедливо та компенсована в разі необхідності.

Сьогодні науковці, які працюють у сфері ІІІ, проявляють мало інтересу до прав людини і вважають за краще звертатися до етики, коли їх запитують про можливий негативний вплив ІІІ на життя людей та їхні права. Зв'язок між ІІІ та правами людини все ще перебуває у стадії формування, попри його величезну важливість: практично в кожній сфері, де впроваджується ІІІ, є право людини, яке безпосередньо чи опосередковано з ним пов'язане.

Суспільні виклики, спричинені ІІІ, вимагають нових підходів до управління, але вони не потребують нових нормативних принципів. Система прав людини, яку ми вже маємо, добре підходить для глобального цифрового середовища. З поширенням програм ІІІ необхідно також удосконалювати практичні способи впровадження стандартів прав людини. Новим викликом для людства є з'ясування питань захисту та здійснення прав людини в новому світі з активним використанням технологій ІІІ.

Хоча ІІІ має потенціал для підвищення людських можливостей і покращення процесів ухвалення рішень, він викликає стурбованість його негативним впливом на права людини. Однією з основних етичних проблем ІІІ є його потенціал закріплювати наявні суспільні стереотипи та дискримінацію. Використання технології ІІІ для розпізнавання облич, наприклад під час найму та підбору персоналу, й алгоритми машинного навчання можуть призвести до серйозних порушень прав людини, включаючи права на рівність, конфіденційність і недискримінацію. Крім того, викликає занепокоєння прозорість, підзвітність і зрозумілість рішень, ухвалених ІІІ.

Окрім вирішення поточних проблем, надзвичайно важливо дивитися в майбутнє та враховувати потенціал етичних і правових наслідків використання ІІІ. У майбутньому важливо забезпечити розвиток ІІІ відповідно до реалізації принципів прав людини. Подальша робота має бути зосереджена на розробленні етичного зрізу систем ІІІ, які надають пріоритет прозорості, справедливості й підзвітності, мінімізуючи потенційний негативний вплив на права людини.

Список бібліографічних посилань: 1. Lane L. Clarifying Human Rights Standards through Artificial Intelligence Initiatives. *International & Comparative Law Quarterly*. 2022. Vol. 71, Iss. 4. Pp. 915–944. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0020589322000380>. 2. Rakowski R., Polak P., Kowalikova P. Ethical Aspects of the Impact of AI: the Status of Humans in the Era of Artificial Intelligence. *Society*. 2021. Vol. 58. Pp. 196–203. DOI: <https://doi.org/10.1007/s12115-021-00586-8>. 3. Chandler D., Fuchs Ch. Digital Objects, Digital Subjects: Interdisciplinary Perspectives on Capitalism, Labour and Politics in the Age of Big Data. Westminster, UK : University of Westminster Press, 2019. 242 p. 4. Chatterjee S., Bhattacharya K. Adoption of Artificial Intelligence in Higher Education: A Quantitative Analysis Using Structural Equation Modelling. *Education and Information Technologies*. 2020. Vol. 25. Pp. 3443–3463. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10639-020-10159-7>. 5. Chatterjee S. Organization learning and learning organization: A critical review – A Paradox. *Asian Journal of Computer Science and Information Technology*. 2011. Vol. 1, No. 3. Pp. 64–70. 6. Homam el T., Polok B., Ahmed Rana A. Balancing Potential and Peril: The Ethical Implications of Artificial Intelligence on Human Rights. *Multicultural*

Education. 2023. Vol. 9, No. 6. Pp. 94–101. DOI: <https://doi.org/10.2139/ssrn.4484386>. **7.** Жорнокуй Ю. М. Порівняльний аналіз правосуб'єктності юридичної особи та штучного інтелекту у контексті впливу на корпоративне управління. *Цивілістична платформа*. 2024. № 3. С. 98–112. DOI: <https://doi.org/10.69724/2786-8834-2024-3-3-98-112>. **8.** Жорнокуй Ю. М. Штучний інтелект: питання відповідальності на сучасному етапі розвитку доктрини. *Форум права*. 2024. № 2. С. 118–127. DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.10933572>. **9.** Жорнокуй Ю. М. Юридична особа vs штучний інтелект: проблематика визнання правосуб'єктності. *Європейські перспективи*. 2024. № 3. С. 91–97. DOI: <https://doi.org/10.32782/ep.2024.3.14>. **10.** Sudarshan T. Legal Personality of Artificial Intelligence: Necessity and the Imposition of Liability. *Journal of Emerging Technologies and Innovative Research*. 2018. Vol. 5, Iss. 9. Pp. 98–107. **11.** Bowles C. *Future Ethics*. USA : NowNext Press, 2018. 230 p. **12.** Wojtczak S. Endowing Artificial Intelligence with legal subjectivity. *AI & Society*. 2022. Vol. 37. Pp. 205–213. DOI: <https://doi.org/10.1007/s00146-021-01147-7>. **13.** Bridle J. *New Dark Age: Technology and the End of the Future*. London : Verso, 2018. 304 p. **14.** Chatterjee S. A critical study of creative problem solving on level, style and complexity. *International Journal of Science, Technology & Management*. 2015. Vol. 4, Iss. 1. Pp. 705–713. **15.** Cataleta M. S. The Fragility of Human Rights Facing AI. 2021 // HAL : сайт. URL: <https://hal.science/hal-03289002v1/file/Paper%20No%20%20East-West%20Center.pdf> (дата звернення: 20.01.2025). **16.** Castilla Juárez K. A. Artificial intelligence and human rights: do they need each other? // IDEES : сайт. 12.12.2023. URL: <https://revistaidees.cat/en/inteligencia-artificial-i-drets-humans-es-necessiten-mutuament/> (дата звернення: 20.01.2025). **17.** Risse M. Human Rights and Artificial Intelligence: An Urgently Needed Agenda. *Human Rights Quarterly*. 2019. Vol. 41, Iss. 1. DOI: <https://doi.org/10.1353/hrq.2019.0000>. **18.** Donahoe E., MacDuffee M. Metzger. Artificial Intelligence and Human Rights. *Journal of Democracy*. 2019. Vol. 30, Iss. 2. Pp. 115–126. DOI: <https://doi.org/10.1353/job.2019.0029>. **19.** Sai Teja B. Ethical implications of artificial intelligence: a review of early research and perspectives. *International Engineering Journal for Research & Development*. 2022. Vol. 7, Iss. 1. Pp. 1–8. **20.** Penney J., McKune S., Gill L., Deibert R. J. Advancing Human-Rights-by-Design in the Dual-Use Technology Industry. *Columbia Journal of International Affairs*. 2018. Vol. 71, No. 2. URL: <https://ssrn.com/abstract=3218975> (дата звернення: 10.01.2025).

Надійшла до редколегії 14.02.2025

Прийнята до опублікування 10.03.2025

Zhornokui Yu. M. Artificial intelligence: protection and defence of human rights (ethical aspect)

Taking into account the ethical foundations of the use of artificial intelligence in the field of human rights, the article warns that artificial intelligence has no morals and customs, since morality is usually personal in nature and there is no justification for its repeatability. As a result, artificial intelligence does not have the status of a separate personality, and by using it, the developer or owner is recognised as a participant in civil turnover. Nevertheless, it is assumed that artificial intelligence may replace humans in the future. Therefore, it is necessary that such a replacement is made fairly and compensation is provided if necessary.

It is concluded that the societal challenges posed by artificial intelligence require new approaches to governance, but these challenges do not require new regulatory principles. At the same time, the human rights system we already have is well suited to the global digital environment. With the proliferation of artificial intelligence applications, it is also necessary to improve the practical ways of implementing human rights standards. A new challenge for humanity is to clarify the protection and implementation of human rights in the new world with the active use of artificial intelligence technologies.

It is noted that one of the main ethical issues of artificial intelligence is its potential to perpetuate social stereotypes and discrimination. The use of artificial intelligence technology for facial recognition, recruitment and selection, and machine learning algorithms can lead to serious human rights violations, including the rights to equality, privacy and non-discrimination. In addition, there are concerns about the transparency, accountability and comprehensibility of decisions made by artificial intelligence.

It is warned that it is extremely important to look to the future and take into account the potential ethical and legal implications of the use of artificial intelligence. In the future, it is important to ensure that the development of artificial intelligence is consistent with the implementation of human rights principles. Work should focus on developing an ethical framework for artificial intelligence systems that prioritises transparency, fairness and accountability, while minimising potential negative impacts on human rights..

Keywords: artificial intelligence, human rights, legal personality, national and international law, privacy, information, intellectual property, protection and defence of rights, judicial practice, liability.

